

Porträtt

Hans Lundén

Konsthörnan

Hösten 1978 fick jag anställning på Gripsholms folkhögskola. I min uppgift kom så småningom att ingå att jag skulle visa den del av Statens porträttsamling, den moderna, som då fanns på skolan. Det var ett stimulerande men inte särskilt välbetalt extraknäck. Vaktmästarna tog 150 kronor för att öppna ytterporten

i handen och bister blick är målad av danskan Sophie Holten, en av kvinnorna i Enquists Tribadernas natt. Inte undra på att han ser bister ut. Stenhammar är målad av finlandssvenske Robert Thegerström och finlandssvenske Norden-sköld är målad av Georg von Rosen. I entrén till matsalen hängde grupporträtt.

samlades ivrigt diskuterande och ivrigt rökande folkhögskoleelever. Förlåt, folkhögskolekursdeltagare.

Hans Lundén

Långt senare hängdes en annan grupp-bild mitt emot. Det var Lars Hillersbergs porträtt av "storfamiljen" kollektivfamiljen i Bromma där Sonja Åkesson och hennes man Jarl Hammarberg äter hårt bröd (riktigt, inte målat) med tre ess och gurka på. Lars Hillersberg själv och hans mamma finns runt bordet och på detsamma ligger "Vietnambullen" alltså Vietnambulletinen som en tydlig tidsindikation. Både Sonja Åkesson och Lena Svedberg har glorioer runt sina huvuden, då de är döda vid tiden för tavlans färdigställande 1985. Lars Hillersberg tyckte att han med tavlan överträffat Da Vinci som bara lyckades placera 13 personer runt bordet. Här var det minsann 19.

Det här var ideal som omfattades av många men inte alla på skolan. En del av eleverna, förlåt kursdeltagarna, fick ont i huvudet i den sal där företagsledarna som t ex Wallenbergarna hängde, men det kan ju också ha berott på det

Folkhögskolans matsal med Nordensköld i Polarisen

för några besökare och jag fick 125 för en visning.

De främsta eller i alla fall största porträtten hängde i matsalen, där var Strindberg, Nordensköld i Polarisen eller Emma Zorn. Där hängde Ellen Key, underfundigt leende över ingången. Emma Zorn var inte målad av sin man utan av Louis Sparre som var sväger med marskalk Mannerheim. De stora porträtten gjorde sig väl i den magnifika matsalen. På en vägg satt Vilhelm Stenhammar, drömmande vid sin flygel, kanske spelande sina "sensommarnätter". Porträttet mera en stämningsbild än ett porträtt.

Det hela var en fantastisk miljö att äta lunch i. Vem kunde som folkhögskolelärare säga att han åt lunch i sällskap med både August Strindberg och Ellen Key. Jag uppskattade sällskapet. De hade nog inte gjort det. När jag nu tänker på porträtten slår det mig vilket enastående exempel på nordiskt samarbete de är. Ellen Key är målad av den danske symbolisten Einar Nielsen, Strindberg med cigarr

Kring det mycket kända grupporträttet av konstnärsförbundets styrelse med Karl Nordström som ordförande och Carl Larsson, Eugen Jansson vid sidan

Artikeförfattaren och Jenny Lind

mera privata samkväm som på natten föregått lektionen.

En sal ägnades åt självporträtten och där kunde konstnärerna uttrycka sina känslor på ett annat sätt än när de måste tillmötesgå kanske en företagsledares ”bild” av sig själv. Oskar Anderssons självporträtt kan jag inte glömma. En till synes självsäker ung

Astrid Westergren kom till skolan och upptäckte förlusten.

Ibland kom ”porträtten” livs levande för att se sig själva. Ivar Lo Johansson kom enbart för att se sig själv. Sara Lidman berättade om sitt porträtt. Många prominenta personer som kom blev besvikna då jag ibland fick meddela att de tyvärr var på lagret för

Intresserade ”elever” och psalmboksförfattare

man blickar mot dig. Konstnären som skapade ”mannen som gör vad som faller honom in” gjorde också vad som föll honom in och tog livet av sig för säkerhets skull både genom att skära sig i handlederna och skjuta sig.

Vissa porträtt såg man och noterade vilka de föreställde. Andra kunde jag inte gå förbi utan att stanna till. Så var det med Siri Derkerts porträtt av Elise Ottesen Jensen. Först ser man bara ett virrvarr av streck. Sen växer bilden fram av den lilla kvinnan som står där och pratar om ”röret och springan” på sin oefterhärmliga norska. Mina barn visste att rektor satt bakom den gula gubben, alltså ett porträtt av landshövdingen Ruben Wagnsson målat av ”gulmålararen” Staffan Hallström. Han med ”Ingens hundar”. De flesta både anställda och elever blev snart hemmablinda och såg varken gula gubbar eller lila byxdressförsedda Ulla Bjerne. En tid innan jag började på skolan försvann ett par tavlor, bl.a. en målning av Carl Larsson. Ingen såg att dukarna var utskurna ur sina ramar. Det dröjde till eftermiddagen när min företrädare

tillfallet.

Under 80-talet riktades kritik mot att denna förnämliga porträttsamling visades på något så simpelt som en folkhögskola och så långt borta från den kungliga huvudstaden där ju all kunnig publik fanns. I Månadsjournalen visades bilder där porträtten skymdes av kappor och jackor. Skandal! Och när Röda Korset skulle ta över från landstinget var det dags att flytta porträtten. Till Gripsholms slott, där det mesta magasineras eftersom det redan var trångt och de magnifika porträtt av Branting och Stenhammar som hängt i den stora matsalen förpassades till mörka tegelväggar i trånga utrymmen på slottet.

I dag hänger alltså en av världens största porträttsamlingar högst upp på det medeltida slottet. Ganska få orkar ägna den någon större uppmärksamhet efter att ha tittat på kanonerna på gården, Gustav Vasas säng, prinsessornas pottstol eller det vindtyriga lejonet. Det är synd, för i vår historielösa tid kan det vara värt att ägna en tanke åt Kerstin Hesselgren, Dag Hammars-

kjölds, Hjalmar Branting eller Elise Ottesen Jensen. Den nedbrända och nedbrunna Kungsladugården i Mariefred ska byggas upp igen. Det skulle kunna bli en viktig och värdig plats för berättelsen om ett antal människor som betytt mycket för våra liv. En av mina irakiska kvinnor från folkhögskolan berättade när hon kommit in på läraryhögskolan att hon var den enda i gruppen som kände till Ellen Key. De andra hade gått i svenskt gymnasium.

Då liksom nu bärs det svenska kulturlivet upp av äldre kvinnor. Det var oftast äldre damer som i grupper eller på egen hand strosade runt i porträttsamlingen. Vid ett tillfälle gick två gamla damer och noterade kunnigt personerna på porträtten. Bakom dem gick en modstulen och uttråkad tonåring med händerna i byxfickorna.

– Där är Anders Sandrew och där är Tora Teje och Birgit Cullberg.

Så stannar de framför en liten bild, ett ansikte med långt, svartlockigt hår och svarta glasögon.

– Men den där damen känner jag inte igen!

Pojken lyfter sin blick utan att ta händerna ur byxfickorna.

– De e ju Magnus Uggle ju.